

tasavvuf

İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi

İstanbul 2016

tasavvuf

İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi

Yıl: 17 [Temmuz-Aralık 2016] Sayı: 38

ISSN 1302-3543

tasavvuf uluslararası hakemli bir dergidir / tasavvuf is an international refereed journal

Bu dergi uluslararası ve ulusal   veri indeksleri tarafından taranmaktadır

İmtiyaz Sahibi/Publisher

Aziz Mahmud Hüdâyi Vakfı
İktisadi İşletmesi adına
Dr. Adem Ergül

Editör/Editor

Doç. Dr. Ali Namlı

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Ethem Cebecioglu
Prof. Dr. H. Kâmil Yılmaz
Prof. Dr. Mustafa Kara
Prof. Dr. Mustafa Tahralı
Prof. Dr. Necdet Tosun
Prof. Dr. Sâfi Arpaguş
Prof. Dr. Süleyman Derin
Doç. Dr. Ali Namlı
Doç. Dr. Hikmet Yaman
Yrd. Doç. Dr. M. Nedim Tan
Arş. Gör. Dr. Ercan Alkan

S. Yazı İşleri Müdürü/Managing Editor

Yusuf Ünal

Sekreteryâ/Secretary

Furkan Mehmed

Grafik Tasarım/Graphic Design

Hüdâyi Grafik

Kapaktaki Hat/Cover Calligraphy

Ali Toy

İletişim Bilgileri/Contact Information

Küçük Çamlıca Mah. Çilehane yolu Cad.
No: 12 Üsküdar-İSTANBUL

Telefon/Telephone

+90 (216) 428 39 60

+90 (555) 405 34 35

Faks/Fax

+90 (216) 327 75 83

e-posta/e-mail

bilgi@tasavvufdergisi.net

web sayfası/web page

www.tasavvufdergisi.net

Baskı-Cilt/Printing House

Erkam Yayın San. ve Tic. A.Ş. İkitelli O.S.B. Mah.
Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım No:60/3-C
Başakşehir-İst. 0 (212) 671 07 00

Danışma Kurulu/Advisory Board

Prof. Dr. Arif Naushahi
Prof. Dr. Arthur F. Buehler
Prof. Dr. Dilaver Gürer
Prof. Dr. Hamid Algar
Prof. Dr. Himmet Konur
Prof. Dr. İlhan Kutluer
Prof. Dr. Kadir Özköse
Prof. Dr. M. Erol Kılıç
Prof. Dr. Mustafa Aşçak
Prof. Dr. Mustafa Çiçekler
Prof. Dr. Mustafa Uzun
Prof. Dr. Ramazan Muslu
Prof. Dr. Reşat Öngören
Prof. Dr. S. Hayri Bolay
Prof. Dr. Süleyman Uludağ

Sayı Hakemleri/Referees on This Issue

Prof. Dr. Kadir Özköse
Prof. Dr. Reşat Öngören
Doç. Dr. Fatih Özkafa
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Akkuş
Yrd. Doç. Dr. Sezayi Küçük

Yazıların ilmî ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergimizde yayımlanan yazılar, elektronik veya yazılı bir ortama izinsiz olarak aktarılamaz ve çoğaltılamaz.

Yurt İçi Abonelik: 100 TL | Yurt Dışı Abonelik: 50 Euro | Kurumsal: 200 TL

İÇİNDEKİLER

Editör'den.....V

Makaleler

Seb'îniyye'nin Hermetik Bir Silsilesi (mi?) -Ebu'l-Hasan eş-Şüştî'nin el-Kasîdetü'n- Nûniyye'si Üzerine Bir Tahlil-

Ahmet Murat ÖZEL.....1-24

Çelebioğlu Külliyesi; Mevlevîliğin İran'daki ilk Temsilciliği

Esra DOĞAN25-46

Araştırma Notları

Mâtürîdiyye ve Tasavvuf İlişkisi

Necdet TOSUN47-54

1341 Defterine Göre 1925'te Üsküdar Tekkeleri

Erkan ÖVÜÇ55-113

Metin Neşri

Mevâkı' u'n-nücûm'un Tevfik Bahsi Üzerine Abdullâh Salâhî Uşşâkî'nin Yaptığı Nazmen Tercüme ve Hâşiyesi

Ali İhsan KILIÇ.....115-126

Mustafa Behcet Bey'in Muhammed Fası Tercüme ve Şerhi

Ömer Sami UZUNER.....127-184

Kitap Değerlendirmeleri

Ahmet Yaşar Ocak, Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfilik : Kalenderîler XIV.-XVII. Yüzyıllar

Bilal YAMAK.....185-194

Ebu'l-Hasan eř-Şâzelî Hakkındaki En Eski Üçüncü Kaynak

Ahmet Murat ÖZEL.....195-199

Ekrem Buğra Ekinci, Hayatı ve Hâtıralarıyla Seyyid Abdülhakîm Arvâsî

Büşra BELGELİ201-204

Haşim Şahin, Dervişler ve Sufi Çevreler

Büşra ÇAKMAKTAŞ.....205-209

CONTENTS

From the EditorV

Articles

A Hermetic lineage of Sab'īniyya? - A Study on al-Qaṣīda al-Nūniyya by Abū al-Ḥasan al-Shushtarī

Ahmet Murat ÖZEL1-24

Çelebioğlu Complex: The Earliest Representation of the Mawlawiyya in Iran

Esra DOĞAN25-46

Research Notes

Relationship between Māturīdiyya and Sufism

Necdet TOSUN47-54

Dervish Convents of Üsküdar in 1925 as Recorded in the Register 1341

Erkan ÖVÜÇ55-113

Text Editions

Abdullāh Ṣalāhī Ushshāqī's Versified Translation and Annotation of the Tawfiq Section of the Mawāqī' al-Nujūm

Ali İhsan KILIÇ115-126

The Translation and Commentary of the Muḥammad Faṣṣ by Mustafa Behcet Bey

Ömer Sami UZUNER127-184

Book Reviews

Ahmet Yasar Ocak, Marginal Sufism in the Ottoman State: the Qalandaris between the Fourteenth and Seventeenth Centuries

Bilal YAMAK185-194

One of the Earliest Sources regarding Abū al-Ḥasan al-Shādhālī

Ahmet Murat ÖZEL195-199

Ekrem Bugra Ekinci, Abdulkakim Arvāsī with His Life and Memoirs

Büşra BELGELİ201-204

Hasim Sahin, Dervishes and Sufi Circles

Büşra ÇAKMAKTAŞ205-209

Editör'den

Değerli okuyucular,

Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi'nin 38. sayısını sizlere takdim etmiş olmaktan dolayı mutluyuz. Bu sayımızda hakemli makaleleri, araştırma notları, metin neşri ve kitap değerlendirmeleri gibi bölümlerde muhtelif yazılar yer almaktadır.

Bu sayıda iki adet hakemli makale bulunmaktadır. Bunlardan ilki Ahmet Murat Özel'in "Seb'îniyye'nin Hermetik Bir Silsilesi (mi?) -Ebu'l-Hasan eş-Şüşterî'nin el-Kasîdetü'n- Nûniyye'si Üzerine Bir Tahlil-" başlıklı makalesidir. Makalede Endülüslü İbn Seb'in'in gözde öğrencisi ve halefi Ebu'l-Hasan eş-Şüşterî'nin *el-Kasîdetü'n-nûniyye* adıyla meşhur olan ve bazı araştırmacılarca Seb'îniyye tarikatının Hermetik tabiatta bir silsilesi olarak kabul edilen şiirinin gerçekten böyle olup olmadığı sorusunun cevabı aranmıştır. Ayrıca İbn Seb'in'in ve Şüşterî'nin felsefe eleştirisine rağmen şiirde filozoflara eleştirel olmayan bir biçimde yer verilmesinin nedeni açıklanmaya çalışılmıştır.

Diğer hakemli makale ise Esra Doğan'ın "Çelebioğlu Külliyesi; Mevlevîliğin İnan'daki ilk Temsilciliği" başlıklı makalesidir. Makalede İlhanlı Devleti hükümdarı Olcaytu tarafından Sultaniye şehrinde yaptırılan ve yakın tarihte restore edilen İnan'ın en eski dergâhı olan Çelebioğlu Külliyesi tanıtılmaktadır. Mevlevîliğin İnan'a geçiş sürecini başlatan yapı olarak kabul edilen bu tarihî külliyenin ilk mevlevîhanelerden biri olması muhtemeldir.

Necdet Tosun'un "Mâtürîdiyye ve Tasavvuf İlişkisi" başlıklı yazısında başta Mâtürîdiyye mezhebinin kurucusu olan İmam Ebû Mansûr Mâtürîdî olmak üzere mezhebin meşhur âlimlerinin tasavvufla irtibatları, tasavvulla ilgili eserleri ve değerlendirmeleri ortaya konulmuştur. Diğer taraftan Mâtürîdiyye mezhebine bağlı mutasavvıflar, akaide dâir kaleme aldıkları eserler hakkında bilgi verilmiştir.

Erkan Övünç'ün "1341 Defterine Göre 1925'te Üsküdar Tekkeleri" baş-

lıklı yazısı 1925'te tekkelerin kapatılmasının hemen öncesinde tekkelerin vakıflarıyla ilgili yönlerinin tespitine dâir 1341 (1925) tarihli Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter'in (1341 Defteri) tahlil ve neşri yer almaktadır. Bu defterde tekkenin son şeyhi, tekkenin hâl-i hazırındaki durumu, vâkıfı ve vakfiye özetine yer verilmektedir.

Bu sayıda iki adet metin neşri bulunmaktadır. Bunlardan ilki Ali İhsan Kılıç tarafından hazırlanan *Mevâkı'û'n-nücûm'un Tevfik Bahsi Üzerine Abdullâh Salâhî Uşşâki'nin Yaptığı Nazmen Tercüme ve Hâşiyesi* başlıklı metindir. Diğeri ise Ömer Sami Uzuner tarafından hazırlanan *Mustafa Behcet Bey'in Muhammed Fassî Tercüme ve Şerhi* başlıklı metindir.

Kitap değerlendirmeleri bölümünde M. Bilal Yamak tarafından Ahmet Yaşar Ocak'ın *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler XIV.-XVII. Yüzyıllar*, Ahmet Murat Özel tarafından Ebu'l-Hasan eş-Şâzelî hakkındaki en eski üçüncü kaynak olan Abdunnûr b. Muhammed b. Ahmed el-'Imrânî'nin *Takyid fî tercemeti ve ahvâli's-Şeyh Ebi'l-Hasan Ali b. Abdullah eş-Şehir bi's-Şâzili*, Büşra Belgeli tarafından Ekrem Buğra Ekinci'nin *Hayatı ve Hâtıralarıyla Seyyid Abdülhakim Arvâsî*, son olarak Büşra Çakmaktaş tarafından Haşim Şahin'in *Dervişler ve Sufi Çevreler* isimli kitaplarının tanıtımı ve değerlendirmesi yapılmıştır.

Gelecek sayılarda buluşmak ümidiyle...

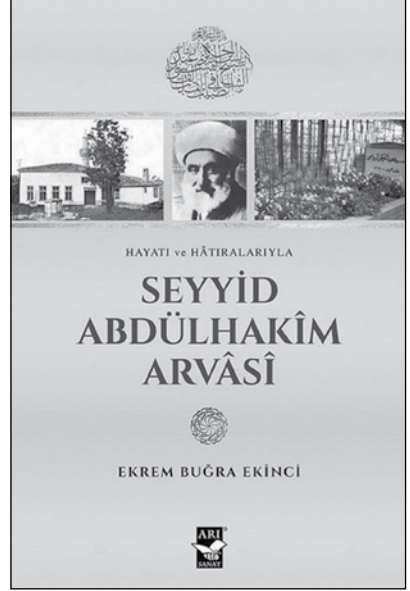
**Ekrem Buğra Ekinci, *Hayatı ve Hâtıralarıyla*
Seyyid Abdülhakîm Arvâsî, İstanbul: Arı Sanat
Yayınevi, 2016.**

Büşra BELGELİ*

Osmanlı Devleti'nin son, Cumhuriyet'in ilk yıllarının etkili mutasavvıflarından Abdülhakîm Arvâsî müderrisliği ve sûfiligi şahsında birleştirmiş, muallimlik, müftülük, vâizlik, lise öğretmenliği yapmış, Nakşibendiliğin Hâlidî kolundan hilafet almış bir şeyhtir. Anadolu'nun doğusundan başlayıp İstanbul'a uzanan uzun bir yolculuktan sonra buraya yerleşmiştir. Abdülhakîm Arvâsî İstanbul'da özellikle meşhur şair ve mütefekkir Necip Fazıl Kısakürek'in, dünyaya yaydığı kitaplarıyla tanınan Hüseyin Hilmi Işık'ın ve daha birçok kimsenin feyiz ve heyecanlarını kendisinden aldıkları hocası olmuştur.

Tarihî kişilikleri tanımak için biyografi kitapları vazgeçilmezdir. Bu tür eserlerde kişinin yaşam öyküsü yanında erdemleri ve ahlakî özelliklerine de yer vermek alışılmış bir usuldür. Bunu yaparken kaynak bakımından resmî vesikalara

ek olarak üçüncü şahısların hâtıralarını dinleyip zabt etmek önem arz etmektedir. Daha çok hukuk alanıyla ilgili araştırmalarıyla tanınan Ekrem Buğra Ekinci'nin *Hayatı ve Hâtıralarıyla Seyyid Abdülhakîm Arvâsî* adıyla kaleme aldığı hacimli eser de bu türdendir. Müellif "Takdim" bölümünde ifade ettiği üzere eserine Abdülhakîm Arvasî'nin bizzat kaleme aldırıldığı 1924 senesine kadar gelen hal tercümesini esas almış, bunun yanında

* Arş. Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Tasavvuf Anabilim Dalı (busrabelgeli@ksu.edu.tr)

arşiv vesikalarına müracaat etmiştir. Bilhassa Başbakanlık Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivi, Diyanet İşleri Reisliği Arşivi, İstanbul Müftülüğü Arşivi ve nüfus sicilleri arşivinde araştırmalar yapmıştır. Abdülhakîm Arvâsî'nin yetiştigi muhit olan Başkale, Van, Arvas, Nehri, Hizan, Doğubayazıt gibi bölgeleri ziyaret edip Abdülhakîm Efendi'ye dair yazılı ve basılı kitap ve mecmuaları taramış, kendisiyle irtibatı olduğu düşünülen şahıslarla veya onları görenlerle mülâkatlar yapmıştır. Müellif, Abdülhakîm Efendi'yi tanıyanlardan hayattaki hemen herkese ulaşmış; görme imkânı bulamadıkları kişilerin anlattıklarına da çocukları veya üçüncü şahıslar aracılığıyla ulaşmaya çalışmıştır.

Yazar kitabın hedefini *“Bu eserin te’lifinden maksat, ortalık henüz aydınlık ve bilgiler taze iken, bunları kayda geçirip, istikbaldeki meraklılara nakletmekten ibarettir.”* şeklinde açıklayarak çalışmasının ağırlıklı olarak sözlü tarihe ait olduğuna işaret etmiştir. Takrizinin de aileden Seyyid Mehmed Said Arvas tarafından yazılmış olması Arvas ailesinin, eserin içeriğindeki ağırlığının bir göstergesidir.

Hâtıratlar arasına yer yer kitabî bilgilerin ve vesikaların eklendiği, birbirini tamamlayıcı nitelikteki betimlemelerden oluşan eser dört kısım olarak tasnif edilmiştir. Birinci kısımda “Seyyid Abdülhakîm Arvâsî'nin Hayatı” başlığı altında Abdülhakîm Arvâsî'nin kronolojik olarak hayat hikâyesi anlatılmış, ikinci kısımda “Hususiyetleri” başlığı altında zâhirî ve ahlâkî karakterini yansıtacak tasvir ve anekdotlara yer verilmiş, üçüncü kısımda “Hâtıralar” başlığıyla hakkındaki menkıbeler ve isim isim bazı yakınlarının kendisiyle anıları anlatılmış, dördüncü kısımda “Ailesi ve Yakınları” başlığında hanımları, çocukları ve kardeşleri gibi birinci dereceden akrabalarının hayat hikâyeleri aktarılmıştır.

Hüseyin Vassâf'ın *Sefîne-i Evliya* isimli veliler ansiklopedisi niteliğindeki meşhur eserine Abdülhakîm Arvâsî'yi de dâhil etmek için ondan özgeçmişini istemesi üzerine Abdülhakîm Arvâsî talebelerinden birine hayat hikâyesini anlatarak küçük bir risale yazdırmıştır. İkinci'nin çalışmasının birinci bölümü, şeyhin bu risaledeki kendi cümleleriyle başlamaktadır. Bu bölümde Abdülhakîm Arvâsî'nin soyu, ailesi, mezhebi, ilim tahsili, müderrisliği, mürşidliği, yolculukları, İstanbul'daki faaliyetleri, Vefa Lisesi'nde öğretmenliği, eserleri, Osmanlı devlet büyükleriyle yakınlığı, Cumhuriyetle birlikte geçirdiği soruşturmalar, Menemen vakasının ardından gözaltına alınması, İzmir ve Ankara

sürgünü ayrıntılı şekilde aktarılmıştır. En son vefatı, defnedilmesi anlatılmış, vasiyetnamesine yer verilmiştir. “Halifeleri” başlığı altında ise hilafet verdiği tek müridi o henüz hayattayken vefat ettikten sonra başkalarına değil hilafet vermek, hatm-i hâcegân yaptırma, zikir telkin etme gibi tarikat vazifeleriyle alakalı olarak izin dahi vermeme konusundaki hassasiyetine de değinilmiş, böylece eserin ana bölümü sonlandırılmıştır (s. 17-166).

İkinci kısımda Abdülhakîm Arvâsî'nin vücut yapısı, görünüşü, giyinişi, konuşması, yazı yazma şekli, gündelik tutum ve tavırları, İmam Rabbânî'nin *Mektûbât*'ını okumaya ve anlatmaya olan düşkünlüğü, İbnü'l-Arabî ve vahdet-i vücud konusunda itidal tavsiye etmesi, denize girmeyi sevmesi, yeme-içme alışkanlığı ile ilgili bilgiler verilmiş, dergâhtaki günlük hayattan kesitler aktarılmıştır. Gerek bu kesitler aktarılırken gerek kitabın genelinde, Abdülhakîm Arvâsî'nin hayatından ilgili konuya ilişkin fotoğrafların sayfa kenarlarına yerleştirilmesi hem mevzuya intibakı hem kitabın okunabilirliğini kolaylaştırmıştır (s. 167-230).

Üçüncü kısımda öncelikle otuz beş sayfa kadar şeyh hakkında menkıbeler anlatılmış, ardından talebeleri, sevenleri gibi bazı kimselerin onunla tanışma hikâyeleri ve hakkında anlattıklarına yer verilmiştir. Bu bölümün sonuna “Abdülhakîm Arvâsî Hakkında Yazılan Şiirler” başlığıyla on dokuz sayfalık bir şiir kısmı eklenmiştir (s. 231-436).

Dördüncü kısımda altı zevcesinin ve üçü erkek üçü kız olmak üzere altı çocuğunun hayat hikâyesi anlatılmıştır. Ardından “Arvâsî Ailesi” başlığı altında Arvas ailesinin tarihinden, Abdülhakîm Arvâsî'nin cetlerinden bahsedilmiştir. “Kardeşleri” başlığında ikisi kız olmak üzere on kardeşinin hayat hikâyesine yer verilirken küçük yaşta vefat eden Muhammed isimli kardeşinin sadece adı verilmiştir. “Abdülhakim Efendi'yi Sevenler” başlığıyla ehîbbâsı, sevenleri veya bir vesileyle irtibatı olanlar hakkında isimlerinin alfabetik sırasıyla malumat verilmiş, ehîbbâdan ismi tespit edilemeyenlerin buraya eklenemediği de ayrıca belirtilmiştir (s. 437-656).

Eser Abdülhakîm Arvâsî ile ilgili bugüne dek yapılmış en geniş çalışma unvanına sahiptir. Yazar literatürde daha önce yapılmış çalışmalar arasında kendisinin ulaştığı verilerle çelişen bir bilgi varsa bunları karşılaştırıp doğrusunu ortaya koymuştur (örn. s. 79-80).

Metin içinde dipnotlar bulunmasına rağmen kaynakçaya yer verilmemiş

olması ise eserdeki en büyük eksikliklerdir. Sonuç bölümünün olmaması da eserin göze çarpan eksiklerindedir. İlaveten, eserin hâtıralardan oluşmasının bir sonucu olarak akademik dilden çok hissî bir üslûba sahip olduğu görülmektedir.

Eserin sonunda bulunup döneme daha yakın intibak sağlanmasına vesile olan mektuplar, beratlar, atama-tayin belgeleri, gazete kupürleri, Abdülhakîm Arvâsî'nin nüfus tezkiresi, eserlerinden örnek sayfalar, vasiyetnamesi, ders notları ve mühürlerinden oluşan ekler bölümü müellifin birincil kaynaklara ulaştığının emarelerindedir. İndeks bölümü de eserden yararlanmayı kolaylaştırmaktadır. Bu hacimli eser toparlayıcılığı, kapsayıcılığı ve birincil kaynakların eşliğiyle tasavvuf tarihi çalışacaklar için olduğu kadar ilgili dönemi çalışacak olanlara da ışık tutacak niteliktedir.